

Memòries de l'exili de Miquel Moll i Escarpenter (V)

Els alemanys envaeixen França

Antoni Cruanyes Becana
Centre d'Estudis Canetencs

Memoirs of the exile of Miquel Moll i Escarpenter (5). The Germans invade France

Aquest treball és el cinquè lliurament de les memòries del republicà Miquel Moll i Escarpenter que han estat escrites per Antoni Cruanyes a partir de la documentació original que l'exiliat canetencs li lliurà fa anys. En aquesta ocasió, Cruanyes ens parla de l'entrada dels alemanys a França.

Paraules clau. Miquel Moll, exili, Segon Guerra Mundial, exèrcit alemany.

This is the fifth instalment of the memoirs of the republican figure Miquel Moll i Escarpenter, which have been written by Antoni Cruanyes from the original documentation that Moll i Escarpenter entrusted to him years ago. In this instalment, Cruanyes discusses the German occupation of France.

Key words: Miquel Moll i Escarpenter, exile, Second World War, German Army.

Han passat uns mesos i les forces alemanyes es llencen a l'atac de França.

Holanda, Bèlgica i Luxemburg han estat envaïts i ocupats en qüestió de dies. La línia Maginot ha estat desbordada, i les tropes alemanyes avancen cap al canal de la Mànega, empenyent el cos expedicionari anglès i les tropes franceses que les acompanyen. En el reembarcament dels vençuts s'hi produeixen un gran nombre de baixes, i d'entre elles rebem notícies d'un dels germans Proudhon que, ferit de gravetat, ha sofert l'amputació d'una cama. De l'altre germà no se'n té cap mena d'informació.

El senyor Joseph ens ha reunit a tots per fer-nos saber que demà ell i la seva família marxaran. Deixaran el vell pastor per guardar la masia i alimentar el bestiar, ja que és massa vell i no vol marxar. Quan la situació millori procurarà tornar al seu mas, ja que suposa que l'absència no ha de ser definitiva, com tampoc creu que els alemanys romanguin a França gaire temps.

Una vegada tots els companys treballadors han sortit del despatx, em fa quedar amb ell perquè li expliqui el meu projecte.

- Molt senzill. Demà a primera hora marxaré, en direcció a la Provence on hi ha el meu germà Jordi refugiat.

- I de quina manera pensa vostè arribar a la Provence? -em pregunta el senyor Joseph.

- No ho sé pas encara -li responc- però penso fer

servir tots els mitjans al meu abast. Caminar, intentar trobar un vehicle que m'hi porti o el tren. Qualsevol mitjà serà bo. Pensi que ja hi tinc pràctica en fugides desesperades!

El senyor Joseph obre l'armari i treu dos vasos, porta una ampolla de vi blanc i per primera vegada, i possiblement la darrera, fem un brindis per l'adéu. Abans d'acabar el seu vas s'aixeca, s'acosta a la taula del seu despatx i ve cap a mi amb diners a la mà.

- Tingui -em diu-. Això representa el seu salari d'un mes.

- Recordi que ja em va pagar el primer de mes -li responc.

- Ja ho sé, però no té importància. Segurament us faran molta falta perquè el camí serà llarg. Prengui aquests diners i no tingui escrupols. Només li demano que, quan la situació es normalitzi i vostè estigui definitivament instal·lat, ens doni notícies seves, ja que nosaltres en guardem un bon record de vostè. I si un dia tinguéssiu necessitat, sàpiga que aquí sempre hi trobarà treball i una bona acollida. A reveure i bona sort!

Complet aquest comiat començo la que havia de ser la meva segona fugida. A partir d'aquí s'inicia per a mi un nou èxode. Ara no tinc l'enemic al meu darrera sinó al meu davant. Camino per les carreteres de França que durant cinc dies m'hauran de portar fins al meu germà, emprant tota mena de mitjans de transport. Va ser el tercer dia que, cansat

de caminar i desenganyat per la impossibilitat de trobar cap vehicle que em portés, em decideixo, seguint el consell d'un company de camí, a cometre una acció de la que mai m'hauria cregut capaç: robar una bicicleta.

El meu company m'explica que la seva ja li han robat dues vegades. El primer dia de rodar amb una bicicleta de la seva propietat ja li van prendre, i la que porta ara ja és la tercera. Així em convenç dient-me que, avui dia, aquesta és una pràctica corrent. En arribar la nit ens trobem amb un petit poble sobre la ruta. En aquest poble hi ha una plaça plena de cotxes, carros, camions i gent ajaguda per terra. Al davant nostre una camioneta carregada amb diverses bicicletes lligades les unes a les altres. Tremolant, trec el ganivet de la butxaca i començo a tallar la corda. Un cop tallada, totes les bicicletes cauen per terra fent la remor que pot imaginar-se.

Agafó la primera que em ve a mà; hi salto al damunt i quan començo a pedalejar caic a terra. El motiu és que la bicicleta robada no serveix per res: li falta la cadena. Prenc la bicicleta a coll i corrent com un esperitat marxo d'aquell lloc que al cap de pocs moments s'omple de curiosos.

És amb aquestes condicions que el meu company i jo ens allunyem corrent i parem quan creiem que ja som prou lluny. Primer per recuperar l'alè i segon perquè al costat de la carretera hi ha un prat que ens pot servir de protecció i hi podem passar la nit. No és fins l'endemà al matí que me n'adono de la «joia» de bicicleta que he robat. La bicicleta no solament no té cadena sinó que tampoc té pneumàtics i falten una pila de radis a les dues rodes. De totes maneres no la llenço pas i, caminant amb ella a l'esquena, al cap d'uns quilòmetres arribem a un altre poble, on la sort fa que trobi aviat un taller de bicicletes. Demano si és possible de fer-me les reparacions convenients per poder seguir el camí.

- D'on sortiu amb aquest «trasto» -em contesta el patró-. No sé pas si podrem fer-hi res i sobretot pensant que deveu tenir pressa.

- L'acabo de trobar a la vora de la carretera -li responc- i com que no tinc prou diners per comprar-ne una de nova i tinc molta pressa per seguir el camí, em fareu un gran favor si me la podeu arreglar!
- Bé -fa el patró-. Ja mirarem de fer-hi el que puguem. Ara són les nou. Veniu aquesta tarda als volts de les quatre.

No són encara les quatre que arribem al taller del mecànic a buscar la bicicleta, cansats ja de donar voltes i passar calor.

- Us caldrà esperar una estona encara -ens diu el patró. La bicicleta no està encara llesta. Espereu una mica més i després ja podreu córrer tant com pogueu.

- Mentrestant -li dic- podeu adelantar-me el preu de la reparació?

- Contràriament al que us podeu figurar no serà gens cara perquè no us penso cobrar res.

Estranyat d'aquesta resposta li pregunto el motiu.
- Mireu -em contesta-. A casa, la dona està preparant l'equipatge, el cotxe ja és a punt i d'aquí a dos dies serem per la carretera com vosaltres. No em puc permetre d'esperar aquí l'arribada dels alemanys.

El motiu seria molt llarg d'explicar però cal que fugim. Els meus sogres es quedaran i miraran de salvar el magatzem i el taller d'eventuals lladres. Nosaltres marxarem cap a Montpeller, on hi tinc una germana casada i allà esperarem el final d'aquest desastre. De totes maneres no em faig gaires il·lusions, perquè sé que els alemanys persegueixen i deporten a camps de concentració a tots els jueus. Si un dia puc tornar, no sé què trobaré i en quin estat. Doncs, mireu. Una mica més o una mica menys no vindrà d'aquí. Per tant aprofiteu aquesta ocasió i que tingueu molta sort.

Fa cinc dies que rodem fugint tant com podem dels grans centres urbans, sempre per carreteres secundàries. Només ens arribem a qualsevol població per avituallar-nos del més indispensable per anar tirant. Tot i així ahir vam escapar de miracle d'un ametrallament d'un avió que, per la seva figura, era un Savoia italià. La carretera és plena de refugiats, molts dels quals han resultat víctimes d'aquest atac. D'aquesta manera, tan directe, comprenc com va trobar la mort la Carme. Maleeixo la guerra i els que la provoquen i sento que creix el meu odi vers ells.

Són les set de la tarda i el sol encara és alt, i això fa que puguem allargar el nostre camí dues hores més. Decidim parar per menjar una queixalada. Prop del lloc on hem parat hi ha una masia tota encerclada de vinya i, com que no tenim res per beure, decidim apropar-nos i demanar que ens vinguin una ampolla de vi. Ens rep la mestressa que ens fa entrar dins la cuina, on s'hi sent una agradable frescor. El seu marit, que acaba d'arribar, baixa al celler a buscar una ampolla de vi blanc, fresquet i molt bo. Parlant d'unes i altres coses ens demanen d'on venim i on anem, i naturalment esperen que els expliquem les nostres desventures.

El primer a explicar-se és el meu company. Diu que és del departament de la Nièvre i que té molt de camí al davant, ja que es dirigeix a Perpinyà.

En quan a mi els explico la meua condició de refugiat republicà espanyol, que he passat uns mesos en un petit poble anomenat Montchanin. Traslladat per ordre de les autoritats he anat a parar a una masia

prop de Frangi i ara em dirigeixo cap a la Provence on hi resideix un germà meu.

- Ah, vostè va a Nyons? -em va preguntar.

- Realment sols hi vaig de pas. El meu destí es Carpentrás on hi tinc el meu germà petit.

Ens acomiadem desitjant-nos un bon viatge i, junt amb el meu company, seguim fins a Pont St. Esprit. Allà ens separem, ell per arribar a Perpinyà, jo a Carpentrás.

Ja em costa poc temps d'arribar al meu destí: la ciutat de Carpentrás, encara que realment el meu germà treballa en una casa de pagès propera a la ciutat. És un petit poblet anomenat Fontaine la Vaucluse, al peu d'aquest riu. Arribo prop de les nou de la nit i, tot i que és encara clar, tota la família està reunida a la cuina fent la xerrada.

Pico a la porta. Una senyora ve a obrir i gairebé cau d'esquena, degut a la meva gran semblança amb el meu germà Jordi. Li faig un signe de no cridar, i amb veu natural diu:

- Jordi, aquí fora hi ha un jove que pregunta per tu. Veig el meu germà que s'aixeca de la taula i ve vers mi. En veure'm no dona crèdit al que veu. La sorpresa dura uns instants durant els quals les altres persones que s'han quedat sentades a la taula, comprenent que passa quelcom extraordinari, s'apropen a la porta just al moment que quèiem un en braços de l'altre. En veure'ns plorar d'aquella manera, i sense necessitat de dir qui sóc, ja tothom ho ha endevinat. Passada la sorpresa i l'emoció tot esdevé normal i, aquella gent que són els amos d'on treballa el meu germà, em conviden a passar a taula amb ells. Com és habitual a França ja tothom ha sopat, però no és obstacle perquè m'invitin a sopar ja que suposen, amb molta raó, que prou ho necessito.

Durant sis dies m'he mantingut menjant entrepans i poca cosa més. Convidat a passar la nit, dormim junts al mateix llit, en Jordi i jo. No cal dir que l'hem passat comentant les nostres aventures i desventures i, sobretot, recordant els nostres pares de qui, altra vegada, no en sabem res. Temem que no hagin caigut en mans dels alemanys, fet que empitjoraria la seva sort.

Un seguit de fortes explosions han commogut tot el poble. Tothom ha sortit al carrer a veure què passa, i ens trobem amb la notícia que les forces franceses d'enginyers fan volar tots els ponts de l'entorn.

Arriben notícies de l'avanç de les tropes alemanyes. Hi ha qui diu que ja són a pocs quilòmetres d'aquí. En Jordi i jo estem desesperats, però no podem fer altra cosa que tenir paciència. No és pas qüestió de tornar a fugir, ja que de la manera com van les coses, és igual que ens agafin avui com demà. La nostra sort ja està llençada.

A l'endemà, diumenge, acabem de dinar i a l'entorn de dos quarts de quatre sentim remors i moviments estranys al carrer. Anem a la porta a veure què passa. Tot el poble està concentrat a un costat i altre de la carretera, talment com per presenciar un espectacle. I realment ho és: dos motoristes passen en aquests moments precedint un seguit de camions carregats de soldats asseguts i tibats sense mirar ni a dreta ni a esquerra.

En veure aquells uniformes verds i el casc al cap, una estranya suor em puja al front i les tripes se'm nuen. Més encara quan al darrera segueixen tot de peces d'artilleria, metralladores i tancs. És una veritable exhibició de força com per demostrar la seva potència.

Una ràbia continguda omple el meu pit. Són els mateixos que durant la guerra d'Espanya ens trituraven amb els seus bombardejos. Els mateixos que van matar la meva estimada, els mateixos que ens van foragitar de la nostra terra. Haver sofert tants anys per a res.

Em semblava impossible que això pogués estar succeïnt.

Com vam convenir amb en Jordi, l'endemà dilluns, ens dirigim en bicicleta a Carpentrás, on uns amics d'en Jordi possiblement em donaran treball. Just a la sortida del poble ens topem de cara amb un control alemany. Impossible recular ja que ens han vist i se'ns acosten amb les armes a la mà. Amb un francès força correcte ens demanen on anem.

Havent contestat que anem a Carpentrás, ens fan saber que a partir d'ara, per circular s'haurà de menester un «paso» però que, essent el primer dia, encara podem anar sense ell i tornar abans de les sis de la tarda. Ens prenen nota de la nostra documentació i els sorprèn la nostra nacionalitat. Això fa que ens mirin amb suspicàcia i recel, però ens deixen passar.

Cal saber que, de seguida, el país queda dividit en tres parts o sectors. El sector prohibit, format per les regions d'Alsàcia i Lorena. Sector ocupat i sector lliure. El sector lliure, format per les regions del sud-oest, Bordeus, Creuse i la Dordogne i cap al sud les regions de Tolosa de Llenguadoc i el Rosselló. Nosaltres, doncs, quedem prop del sector ocupat i del sector lliure, l'anomenat «sector de demarcació». Arribats a Carpentrás anem directament a casa dels amics d'en Jordi, situada a les afores. Un cop fetes les presentacions corresponents, els expliquem el motiu de la nostra visita. El senyor Delclaux, nom de la família propietària, ens diu que no podem arribar en millor moment, ja que estan en plena sega i els manquen mans per a fer-ho. M'expliquen que em pagaran cada jornada, que menjaré i dormiré a casa seva però que, evidentment, queda per resoldre el problema de pas de «demarcació». Ens diu que si avui ens han deixat passar no vol dir que demà sigui igual, que tornem ràpidament a casa nostra i l'endemà a l'hora convinguda de les deu del matí ell vindrà personalment a la línia de demarcació per explicar la situació als alemanys. Ja veurem què en resultarà.

L'endemà a les deu, ens trobem al control de la demarcació, però sorprenentment no hi ha ningú controlant el pas. Agafo la bicicleta i amb tota naturalitat marxo en direcció al meu nou treball.

El dia següent repetim la mateixa operació i aquesta vegada hi ha control i, després d'escoltar les explicacions del senyor Delclaux, estenen un «paso» que em permet passar i traspasar el control des de les set del matí fins a les nou del vespre durant l'estiu. A l'hivern, em diu que els horaris seran més curts, d'acord amb la claror diürna.

Ha passat l'estiu i la sega ja està acabada. El senyor Delclaux em diu que si vull, puc quedar-me amb ells, fins que trobi una altra feina que em convingui més. M'hi sento bé a casa seva i la proximitat del meu germà fa que accepti la seva oferta.

Un d'aquests dies veig arribar el meu germà que, des de lluny, em mostra una carta que ha rebut del pare. Per ella ens fa saber que a ells també els han evacuat d'allà on eren, i ens diuen que actualment estan a Vernault, prop de Valence. També ens donen l'adreça perquè els puguem escriure de seguida. No cal dir que ho fem d'immediat.

Els recalco que, en rebre la nostra carta, agafin el tren fins Orange, on nosaltres els estarem esperant a l'hora d'arribada.

Un cop han rebut el telegrama anunciant dia i hora prevista, i amb l'ajuda del senyor Piquet ens trobem, per fi, a la mateixa estació.

Hem deixat els pares a casa del patró d'en Jordi, que molt amablement han insistit que els pares estiguin amb ells fins que trobin una feina, en la recerca de la qual els ajudaran. Jo torno a casa dels senyors Delclaux passant el maleït control alemany que ens separa.

Pocs dies després es presenta l'ocasió que esperem: un propietari que busca una família de masovers per a la seva finca de vinyes. Fets els tractes i a la data convinguda fem la nostra entrada a la masoveria. I és així que, per primera vegada en molt temps, vivim tots quatre junts en la mateixa casa i amb el mateix treball. El propietari de la finca, a qui exposem el nostre cas, i comprenent molt bé la nostra situació, ens deixa el mobiliari necessari perquè puguem viure com cal.

Amb el pas del temps comprenem que nosaltres tres som pocs per agombolar una finca de dotze hectàrees, ja que la mare en té prou amb la feina de la casa i no li és possible ajudar-nos. Per aquesta raó, al cap de l'any hem de deixar-la.

No podent fer altra feina que la d'obrer agrícola, ja que la nostra documentació així ho fixa, anem a treballar amb un altre propietari com a «mossos» pagats cada fi de mes. Els propietaris, a més d'allotjament i mobiliari, ens cedeixen un petit hortet per poder-hi cultivar llegums i hortalisses pel

nostre consum, així com també una petita quadra on criem un porc.

De tant en tant rebem noves del nostre germà Vicenç que, a la presó de Zamora, va complint la seva condemna. La seva situació és molt dura, essent molt mal tractat i amb alimentació insuficient. Té l'esperança que la seva pena serà reduïda, ja que molts companys de captiveri així ho han aconseguit. El seu estat de salut és acceptable i el seu desig de llibertat incontenible.

Tot, doncs, hauria anat prou bé, i els problemes s'haurien anat resolent amb el temps, si no hagués estat per la maleïda ocupació alemanya que durà quatre anys. Durant aquests anys vivim amb la por al cos, ja que nosaltres, aquí a França, pel fet de ser refugiats espanyols estem catalogats com a comunistes. Els mateixos francesos, en general, no ens tenen gaire simpatia. Ningú s'esforça a pensar que, dins del règim republicà espanyol, hi ha moltes persones amb altres ideologies democràtiques que no són les comunistes. Aquesta és, també, la forma de pensar dels alemanys. Pel que es refereix a mi, el fet de ser o no ser comunista, no m'ha fet sentir més rancúnia contra ells. No cal dir que el sol fet de veure'ls em fa vomitar, perquè ells són els culpables de les meves penes i dels grans dolors que he passat des de que vaig sortir de Catalunya.

Aquest és el motiu pel qual a partir de l'any 1941 faig amistat amb uns joves francesos que, de mica en mica, em van captant a favor de la seva lluita. La tasca d'aquests joves és la de portar ajuda a tota persona perseguida pels alemanys, facilitant-los passar a la França lliure, la de Vichy.

Per a mi resulta relativament fàcil, ja que la finca on treballa i visc es troba meitat per meitat de la línia de demarcació i jo, com tots els altres mossos, tenim un document lliurat pel comandament alemany que ens dona dret a passar d'un costat a l'altre per necessitats de treball. Aquest document ens és igualment útil per circular per les carreteres quan els soldats ens paren per identificar-nos.

Un matí anant carretera enllà en direcció a Carpentras, un fells-gendarme, l'equivalent d'un guàrdia civil, em fa senyal de parar i em demana els papers. Queda estranyat perquè no em coneix i perquè tampoc el conec a ell. En preguntar-li si és nou em contesta que el relleu amb els seus camarades l'han fet aquella mateixa nit.

- Vostè es diu Joan Morell?

- Sí senyor -li responc- aquí està escrit.

Posant-se la mà a la butxaca treu la seva cartera i fent-me veure la seva tarja d'identitat em diu:

- Jo també em dic Johan Morell. I em dona una abraçada com si ens coneguéssim de tota la vida.

Vol que li expliqui on visc, qui sóc i d'on vinc. Durant tot el temps que fa de soldat en aquell poble, ve a casa i sempre ens porta tabac i altres articles dels quals n'estem faltats per motius del racionament.

No em diverteix de rebre'l però tampoc puc fer res per evitar-ho. Passats els sis mesos reglamentaris és traslladat al front rus.

El nostre grup de resistència està en contacte amb un altre d'Orange i, són ells qui ens avisen quan hi ha persones per passar al sector lliure.